

דין אמת

בין הממתיינים בחצר הסבא קדישא, המגיד מקוזניץ זי"ע, ישב יהודי אמיד שזה מרחוק בא, פנים בלתי מוכרות ב"חצר", ובזרועותיו ילדו החולה האנוש, רחמנא ליצלן, שהביאו אל המגיד כדי שיברכהו בברכת רפואה שלימה.

ישב היהודי והמתין, ובדריכות הביט אל הדלת הסובבת על צירה, זה יוצא וזה נכנס. כאשר הנכנסים, דוק של דאגה וצער על פניהם, והיוצאים, קמטי פניהם כמו נתיישרו, ושמחה שרויה עליהן - שמחת התרת הספקות, הביט היהודי באלו ובאלו, ומדי פעם, בחן פני בנו החולה האנוש, האזין לנשמת אפו, משש דפקו והדק את השמיכה סביב גופו.

עודו תוהה ובוהה ומחשבות של צער, דאגה ותקוה משמשים בלבו בערבוביא סימן לו המשמש בקודש בידו כי הגיע תורו להכנס. נכנס היהודי אל המגיד, אותו לא ראה מעודו, ושתי עיניו נתגדשו בדמעות. בקש היהודי לפתוח פיו ולספר הלמאי הגיע הנה ובנו בנימיניקה החולה בזרועותיו, אך הדמעות חנקו נתיבי גרונו והוא נשאר עומד על עומדו תוהה ונבוך. שב - אמר לו המגיד - ואספר לך מעשה שהיה.

הביט היהודי סביבו, כמי שרוצה לודא כי אין הדברים מכוונים אל זולתו הנמצא בחדר, וכשנוכח כי אליו התכוון המגיד, ישב על הכסא, הדק את אחיזתו בילד וכרה אזניו לשמוע והמגיד ספר: הרבי רבי זושא, מינה אחד ממקורביו בשם ר' ישראל, לשמש מעין שואל ומשיב לבחורים הלומדים בבית המדרש. ר' ישראל תלמיד חכם מופלג היה, ומעל לכל בעל מדות טובות ומשובחות. מימיו לא ראהו אדם דואג ופניו מעוננות. והוא הרבה להיטיב עם כל סובביו בכל אשר ידו הגיעה. ר' ישראל דר בעיירה אחת על יד אניפולי, ומדי יום שישי שב היה לביתו לשבות בשבת קודש עם בני הבית. טרם צאתו לדרך היה הרבי מונה לידיו את משכורתו עבור השבוע החולף. מובן מאליו כי עשיר מופלג לא היה ר' ישראל. אף על פי כן שמח בחלקו והפריש משלו לצדקה כראוי וכנכון. אך, מלבד מעשי הצדקה והחסד שנהג לעשות בממונו אף הפריש וקבץ באמתחת מיוחדת פרוטת כסף לפרוטת כסף במטרה נעלה ונכבדה. שנים רבות קבץ ר' ישראל פרוטה לפרוטה ובבוא היום הלך להוציא מחשבתו לפועל.

שלף ר' ישראל את האמתחת מבית גנזיה, הלך ובא אל צורף ירא שמים וישר כפיים, ובקשו להתיך את כל הפרוטות וליצוק מהן חנוכיה לתפארת - זה קלי ואנוהו. הצורף שהכיר את ר' ישראל היטב, ידע גם ידע מאין פרוטות אלו, ולפי שהעריך מאד את חשיבות העבודה, השקיע בה כל מרצו. ולפום צערא אגרא. המנורה היצוקה שיצאה מבית היוצר של הצורף ירא השמים, היתה מלאכת מחשבת, שופרא דשופרא! הוד והדר!

ימים ושבעות עשה הצורף בהתקנת המנורה, וכשבא ר' ישראל ליטול את שלו, לא עצר כח לכלוא התפעלותו. הביט ר' ישראל במנורה הבוהקת, בפרחיה ובכפתוריה ובקישוטיה, ולא ידע נפשו מרוב גיל. מקשה אחת של מלאכת מחשבת של יופי ופאר. אכן, הולמת מנורה זו את המטרה לה יעדה אכן כן, אותן פרוטות שמידי הרבי זושא נתנו לו, הגיעו לתכליתן. כששב ר' ישראל לביתו והמנורה צרורה בידו התאספו בני הבית בהלמות לב לחזות בה כי על כן כבר העידו פני ר' ישראל כי אוחו הוא בידו יצירה פלאית. עמדו בני המשפחה והתבוננו במנורה, וחוו דעתם כי רק מכח קדושתו של הרב יצאה המנורה מושלמת כל כך ביפיה. הילדים התבוננו בחבה רבה בשושנים המעטרים את המנורה והם כמו מלבליים, באריות היצוקים העומדים לצדיה מזה ומזה, ובגביעים המשוקדים המרנינים את הלב ומאירים את העינים. והיה ר' ישראל יושב ומונה את הימים עד לחנוכה, ומצפה בדחילו ורחימו לשעה הגדולה בה תגיע המנורה לשלמות תפארתה כאשר יעלה בה נר ראשון של חנוכה.

באותה שעה, שעת ההדלקה, דמה ביתו הצנוע של ר' ישראל לאולם רחב ידיים שהאורה והשמחה דחקו את ממדיו הצרים ושוו לו מראה של מלכות. עמדו בני הבית ועמדו השכנים ועיני הכל נשאות אל המנורה, נהנים מהדרה ואינם מוצאים על דל שפתיים, די מלים להביע הלולה. בין הבאים היה גם ר' בנימין, הלא הוא גביר העיירה. שמע המנורה הטהורה הגיע לאוזניו ולפי שמבין היה בחפצי חן ונפשו מתאוה ורכוש מהם ולמלאות ביתו, עזב עסקיו וקצב לו פנאי לבקר בביתו של ר' ישראל לראות מנורתו שהכל מהללים אותה.

עמד ר' בנימין מול המנורה ואישוני עיניו התרחבו מהתפעלות, לבו החיש פעימותיו ונחירי אפו הרטיטו: אכן לא הגזים איש בתאור שבחיה וקילוסיה! ומה שנאמר בגינה אין זה כי אם מעין משל... ביתו של ר' בנימין משופע היה בשכיות חמדה ובחפצי חן שונים ומשונים מדורות עברו ומשנים קדמוניות. "עתיקות" שהיה רוכב בקפדנות בעת מסעותיו לרגל מסחריו. אבל בראותו את החנוכיה הנהדרת, כמו שכח כל אשר לו ורק תשוקה אחת בערה בקרבו: להעבירה לרשותו, הביט ר' בנימין כה וכה ומחשבות של הצטדקות עלו בלבו: בית דל זה של ר' ישראל, דירה עלובה זו, שולחן מעוקם זה וכלים מכוערים שבכאן, אינם הולמים את החנוכיה

המהודרת! זקוקה היא לכעין רקע מתאים, למסגרת הולמת. היכן ישכינה אחר החנוכה? הוי אומר יצררנה בסמרטוט ויטמנה בעליית ביתו. וכי מקום יאה הוא עבור חפץ נאה כל כך? ! והלא ביתו שלו משופע בכלי קיבול נאים, ארון הזכוכית הגדוש בחפצי זהב וכסף יסכון לקלוט לתוכו גם את המנורה הזו... אלא מאי? צריך לדעת היאך להוציאה מידי בעלה.

ור' בנימין החליט כי עליו לדבר עם ר' ישראל לקנות את לבו כדי שיאות למכור לו את המנורה.

ישבו ר' ישראל ור' בנימין זה מול זה. והגביר מדבר סחור סחור עד הגיעו לגופו של דבר

באמת הבין ר' ישראל מיד במה דברים אמורים, אך כיון שהגביר נשתהה מלדבר בגלוי שתק ולא גלה כי נרמו הוא לכוונתו. ראה ר' בנימין כי ר' ישראל אינו מגיב לדבריו ופתח לדבר ישירות: את עשרי - הניח יד ימין על לבו - איני צריך לתאר לך... חה... אך זאת עליך לדעת: מוכן אני לקנות ממך את המנורה בכל שיושת עלי. הביט ר' ישראל בר' בנימין כמי שאינו מבין דבריו. הרהר מה שהרהר וחכך בדעתו מה להשיב. לבסוף פתח פיו והפטיר קצרות "באמת השגתי מנורה זו אחר שנות יגיעה. פרוטה לפרוטה אגרתי עד שזכיתי בעזרת השי"ת לברך על המוגמר ולחוות במימוש מאווי לבי. אך לא בשל יגיעה זו, ולא בשל פרוטות אלו שחסכתי מן הלחם לפי הטף, איני יכול למכרה, כי אם בעד זאת, פרוטות אלו מידי הקדושות של רבי קבלתים... הישוו בעיני כל אוצרות תבל בשכרה?" ר' בנימין הטיל בו מבט חטוף שאכזבה וזעם בו והפטיר חפזות: "נו, משמע, אינך מקבל הצעתיי", "עתה לא... " - נפלטו המילים מפיו של ר' ישראל - שאמר להפיס דעתו של הגביר המרוגז.

המים זורמים מן הנחלים אל הים הגדול והימים, ימי האדם עלי חלד, זורמים אף הם הלאה הלאה אל האין סוף, בין שהאדם יחוש בכך בין אם לאו. זורמים הם הימים ובורימתם מתחלפים הזמנים ובאות התמורות. כאשר בגרה בתו של ר' ישראל עמד ובחר עבורה בחור בן טובים, למדן וירא שמים אשר כל שיחו ושיגו בתורה ומשכנו בבית המדרש. אותו חתן כליל המעלות שווה היה את הנדוניה שאבי הכלה הבטיח לו. ואבי הכלה שש לתת משלו לחתן בן תורה. ולפי שהכרנו את ר' ישראל משכבר, יודעים אנו כי לא היו ידיו משופעות בעשירות, אף על פי כן קוה ובטח בהשי"ת כי יוכל לעמוד בכבוד בהבטחתו.

בינתיים הגיע מועד החתונה, ואבי הבן שלח לדרוש ממחותנו לסלק את החוב ולהתכונן ליום אפריון. אשתו של ר' ישראל אשה כשרה היתה, ובניה שוכנת במוחה כמאמר הכתוב. כאשר הגיעה אגרתו של המחותן, נמלך ר' ישראל באשתו מה ישיב מענה, ומה יעשה כדי לעמוד בהתחייבות "צא ומכור חפצים שבביתנו" - יעצה האשה, הביט ר' ישראל סביבו כמי שמחפש דבר בעל ערך לתלות עצמו עליו, ולא ראה. הלך ואסף מזה ומזה, צפונות מן הארונות ומן הגנזים ויצא השוקה למצוא קונה, אבל התמורה לא הספיקה כדי הצרכים.

ישבו ר' ישראל וזוגתו בשנית וטכסו עצה מה לעשות. שתקו כמה ששתקו במבוכה והנה סמקו פני האשה ובשפל קול נענתה ואמרה: "ומה בדבר המנורה?" נתעקרה אנחה מלבו של ר' ישראל, הוא שפסף עיניו, חכך ידיו, כחכך בגרונו, השתעל והתנשם, אחר נענה ואמר: "יודעת את כי חפץ זה קשור בנפשי". "אכן ידעתי" - גנחה האשה - "אבל כלום מצאת עצה נאה מזו?" "אמת, נכון", - סח ר' ישראל חרש לעצמו - "כבר הורונו חכמים כי לעולם ימכור אדם כל אשר לו ובלבד שישא את בתו לתלמיד חכם".

כעני בפתח עמד ר' ישראל לפני דלת ביתו של ר' בנימין. הוא נשא בידיו הרועדות צרור כלשהוא - המנורה הטהורה. ר' בנימין הכניס את האורח החשוב לביתו ועיניו מהבהבות בשביעות רצון - הוא נצח, "אני... אני... חשבתי לנכון" - חפש ר' ישראל מילים, יושב ישיבת ארעי על יד השולחן בחדר קבלת האורחים בבית ר' בנימין - "כי אילו תואיל לקחת את ממני את המנורה בעבוס... רק בתור משכון... וברבות הימים אשוב, בעז"ה, לפדותה..." מבע של רוגז הופיע על פני ר' בנימין. לא לזאת ייחל. הוא כוץ עיניו וגביניו נתקשחו בזעף

"לא! אינני בית עבוס! חפץ אני להנות מחפצים שרכשתי בכספי, דעתי לא תהא נוחה להשתמש במנורה של אחרים! או שלי או שלך... שותפות מעוקמת לא תהא כאן". הביט ר' ישראל במנורה העומדת על השולחן ובאזניו דמה לשמוע זעקת מחאתה: התפקירני? האם לידיו של זה תעבירני? למה הוצאת אותי מרשותך הצנועה והבאתני למקום שאין דעתי נוחה הימנו? חייך ר' ישראל חיוך מאונס כאדם שחותרים, חלילה, אבר מגופו ובשעת מעשה מצהיל הוא פניו כדי שלא יראוהו ביסוריו, ושתק. "נו, מה תאמר אם אבטיח לך לתת תמורתה סכום נדוניה כפול ששה, כדי שתוכל להשיא ברחבה את כל ילדיך?... " - הביט בו ר' בנימין בדריכות. מה יאמר? - כי בדיעבד יוכל להדליק בחנוכה של פח, ואף על פי כן יצא ידי חובתו ובאמת, מה טעם ירגיש בחייו כאשר השידוך יתבטל ומול המנורה הבהקת תעמוד בתו המבושית שהתנאים הושבו לה.

שתק ר' ישראל בתבונה ושקל מחשבותיו, וכשגברו רחמי אב על רצונותיו שלו, נגע במנורה בעדינות, כמי שנפרד הימנה, קרבה לפני עיני ר' בנימין והפטיר בחשאי: "נו, יהיה כדברך". אתא ובא חג החנוכה. מבעוד יום נגש ר' בנימין במרץ ובוריזות להתקין את המנורה להכשירה להדלקה. ועל אף שמנורה זו לא היתה יחידה בביתו, בחר בה מכולן, וברוב חיבוב עמד והתקין פתילותיה, משבצן בעדינות בבזיכים, מספיגן בשמן זית זך, מאיר עינים, ומצפה לרגע בו יעלה את השלהבת הראשונה במנורה הטהורה. וכשהדליק ר' בנימין את נר החנוכה הראשון, חש תענוג משונה. שעה ארוכה ישב והביט בשלהבת המרצדת בבזיך הכסף, ולא נלאה מהבט ובהתפעל מזיו הדרה. ובינתיים ערכה הנגידה שולחן לפי בני הבית. הגישה מיני סוגים של מאכלי חנוכה, לאטקעס, וסופגניות ממינים שונים ובטעמים שונים, אלו מבזקים באבקת סוכר ואלו טובלים בדבש ובצנובר ובקמנון, אלו ממולאות ריבת דובדבנים ואלו נילושות בשומן אגוזים וטעמן מלוח ומפולפל. והכל כיד הגביר הטובה. לעס הגביר אט אט מן התקרובת החגיגית שטעם יום טוב של חנוכה בהן, הביט בשעת מעשה במנורה הנאה, ודעתו נתרחה עליו כמי שרואה עולמו בחייו.

חלפו ימים, עברו שנים, והנה הגיעה שעתו של ר' בנימין להפרד מן העולם השפל. עלתה הנשמה למעלה להתיצב לפני כס המשפט העליון, לפני בית דין של מעלה שכולו אמת. עמדה הנשמה לפני השופטים, והמלאכים חוקרים ושואלים את השאלות המנויות: נתת ונשאת באמונה? עסקת בתורה? וכהנה וכהנה. ונשמת הגביר עומדת עלובה ורועדת ומשיבה על השאלות. והמלאכים מהנהנים למענה פיו: אכן קבע ר' בנימין עתים לתורה, פיזר לצדקה, שלח ידיו במעשי חסד... דומה כי הכל כשורה ומיד יובילוהו מלאכים ומליצים טובים לחלקו שכולו טובה נצחית אך בין כה וכה צץ מאי שם מלאך אחד והוא מתיצב בין המלאכים המליצים לבין נשמת ר' בנימין וזעקה מרה בפיו.

ומה צל זה? - אותו פגם שפגם בנפשו בחמדה יתרה, בהוצאת כבשת הרש מידי בעליה. שקלו שוב בדינו ופסקו כי לא יוכל ר' בנימין לזכות בחלקו בעולם הבא טרם יתוקן העוות.

המגיד הקדוש מקוזניץ השתתק והישיר מבטו אל הגביר היושב ממולו: "מנורה זו, ודאי יודע הנך מה טיבה? אהה, כן... כן... - נקשו שיניו של הגביר באימה - "זכורני, נער הייתי כאשר אבי, ז"ל, קנה אותה מידי ר' ישראל", "ובכן" - סיים הצדיק בקצרה - "עליך לתקן את העוות! וכאשר תשיב את המנורה לידי בעליה תתוקן נשמת אביך ובד ביד בנך, הקרוי על שם אביך, לאיתנו" וכך היה.

עבודה א'

לאחר קריאת הסיפור בעיון, ענו על השאלות הבאות סמנו את התשובה הנכונה: (ניתן לערוך דיון כתתי בהבטים השונים.)

מפני שר' בנימין הבטיחו סכום של שש נדוניות.

ו. איזה "אפל" האפיל על נשמת ר' בנימין:

לא תגנב

אי מתן צדקה

לא תחמד

ז. הקשר בין היהודי האמיד לר' ישראל הוא

קשר של אב ובן

קשר של חתן וחותן

קשר אחר, לא משפחתי

ח. מבנה הסיפור הוא

מונולוג

סיפור מסגרת

משל ונמשל

ט. הסיפור הוא הוכחה

לצדקותו של ר' ישראל

לרוח קדשו של הרבי ר' זושא

לרוח קדשו של הרבי המגיד מקוזניץ

י. בסיפור יש לקח

לשקר אין רגלים

לפום צערא אגרא

יש דין ויש דיין

א. מטרת בואו של היהודי האמיד אל המגיד מקוזניץ

לשמע סיפורי מופת על הרבי ר' זושא

להביא את סיפורה של החנוכה

לבקש ברכת רפואה שלימה לילדו בנימין

ב. המנורה היצוקה היתה מעשה מחשבת

כל החנוכיות שעשה הצורף היו מלאכת מחשבת

בזכות צדקותו של ר' ישראל.

בזכות יראת השמים והמאמץ שהשקיע בה הצורף.

ג. ר' בנימין הגיע לביתו של ר' ישראל

כדי לבקרו.

כדי לשכנעו למכור את החנוכה.

כדי לחזות במנורה המהוללה.

ד. למה סרב ר' ישראל למכור את החנוכה

כי נקנתה לו במעות של הרבי ר' זושא.

מפני שאהב את יופיה.

משום שהשקיע בה הרבה מאמצים וכסף.

ה. ר' ישראל מכר את החנוכה לר' בנימין

מפני שאזל הלחם מן הבית.

לעולם ימכור אדם כל אשר לו ובלבד שישאיתו בתו לתלמיד

חכם.

עבודה ב'

דמות מרכזית - דמות ראשית, גיבור הסיפור, עליה סובבת מרכז הסיפור.
דמות משנה - דמות הפועלת בסיפור ומסייעת לדמויות הראשיות ולשאר מרכיבי הסיפור.
דמויות רקע - דמות המועלת ברקע ההתרחשויות ואינה פועלת בסיפור, דמות המוזכרת בקצרה לצורך הבנת השתלשלות הדברים.
בסיפור "דין אמת":

דמויות המרכזיות	דמויות משנה:	דמויות רקע:
1. _____	1. _____	1. _____
2. _____	2. _____	2. _____
	3. _____	3. _____
	4. _____	

עבודה ג'

השוו בין ר' ישראל לר' בנימין
התייחסו לנקודות הבאות
קוי אופי, מצב כלכלי, תאור משפחה, **מצב רוחני**

עבודה ד'

לפניכם רשימת ניבים המוזכרים בסיפור, העתיקו את המשפט, בסיפור שבו משובץ הניב פענחו את משמעות הניב עפ"י הקשרו במשפט.

הניב	המשפט מן הסיפור	הסבר הניב
רחמנא ליצלן		
רואה עולמו בחייו		
שמחת התרת הספקות		
לפום צערא אגרא		
שופרא דשופרא		
מלאכת מחשבת		
המים זורמים מן הנחלים אל הים		

עבודה ה'

הסיפור כתוב בשפה מליצות הדומה ל"לשון חכמינו" במדרשי חז"ל. לפניכם משפטים מן הסיפור, נסחו את תוכנם ב"לשון ימינו"
דוגמא: דעת לא תהא נוחה להשתמש במנורה של אחרים. - אני רוצה שהחנוכיה תהיה שייכת לי.
- אינם מוצאים על דל שפתיים די מילים להביע הלולה.
- הלך ואסף מזה ומזה צפונות מן הארונות ומן הגנזים ויצא השוקה למצוא קונה.
- אתא ובא חג החנוכה... מבעוד יום נגש ר' בנימין להתקין את המנורה.
- לסלק את החוב ולהתכונן ליום אפריון.
- הפריש וקבץ באמתחת מיוחדת פרוטת כסף לפרוטת כסף.